

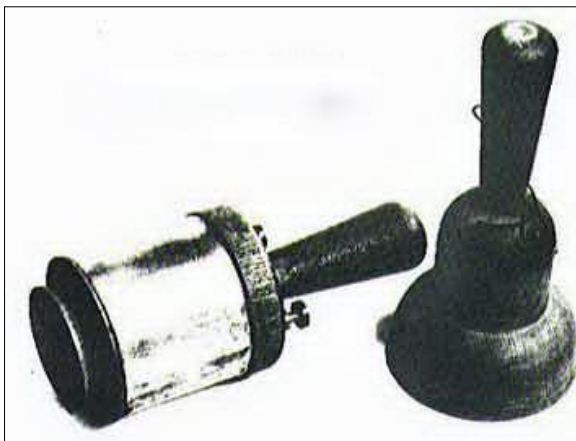
Hangodi Lajos:

A balassagyarmati vezetékes hírközlés technikátörténete: telefon – távbeszélő

I. A világban, hazánkban, vármegyénkben megjelenik a telefon

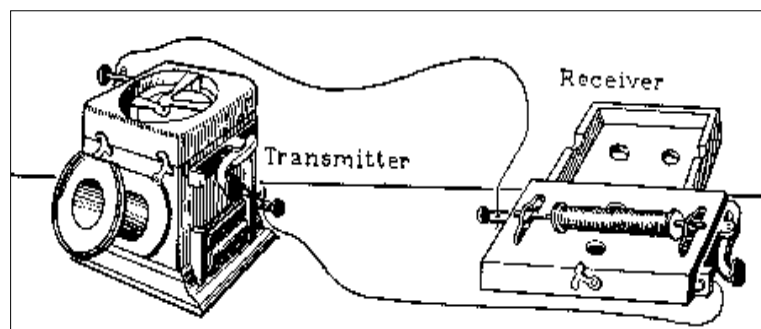
Városunkban a telefon megjelenése előtt – 1866-1906 közötti négy évtized alatt – a távírda és a szerteágazó távíró vezetékek képviselték a vezetékes hírközlést, a gyors híradást. A város és a vonzaskörzet polgárai meglelégedéssel, egyre többet használták a távíró által nyújtott technikai lehetőséget. E negyven év alatt azonban a híradástechnika rohamosan fejlődött szerte a világban és Magyarországon is. Már nemcsak az írás, hanem a hang, az emberi beszéd nagy távolságra történő közvetítéséről szóltak a krónikák.

1854-ben Bourseul¹ akinek elméleti és gyakorlati tudása kiterjedt a telegráf készülék kezelésére, annak részletes működését, elvét is ismerte saját távírársz munkája során azon gondolkodott, hogyan lehet a kezet és szemet rontó írás helyett a hangot továbbítani. A megoldást részletesen leírta, publikálta a L'Illustration c. párizsi magazinban, a cikk címe *Telephonie électrique*. Az általa kigondolt készülék, azaz a telefon elvét oly részletességgel írta le, amely megegyezik a ma használt vezetékes telefon elvével. Nem volt ereje prototípust készíteni, azt szabadalmaztatni. Maga a telefon szó azonban tőle származik, a telegráf szóhoz hasonlóan, a *tele* (messze) és a *fon* (hang) szavak összetételeként.

1860-ban Meucci² a telefon elismert igazi feltalálója az Amerikai Egyesült Államokba bevándorolva bemutatott egy működő elektromos szerkezetet, amelynek a *telegrafo* nevet adta. Bejegyeztette ugyan találmányát 1871-ben, de három év múlva, 1874-ben elmulasztotta azt meghosszabbítani, és szegény ember lévén nem is volt erre 10 dollárja. A laboratóriumba beadott találmány prototípusa pedig elveszett (?). Halála után sok-sok évtizednek kellett elteltie, amíg 2002-ben az USA képviselőháza Meucci-t ismerte el a *telefon feltalálójaként*.

1861-ben Reis³ egy találmányt mutatott be a frankfurti fizikus szövetség tagjai előtt: hívást kezdeményező (*Transmitter*) és a hívást fogadó (*Receiver*) készülékből (*Telephone instrument*) állt. Az adókészülék vezetékek és villamos telep segítségével átvitte a hangot a szomszéd szobában lévő vevőkészülékre: a beszédet meglehetősen gyenge minőségben, a zenét azonban elfogadhatóan. A készüléket elnevezte *hangátvivő*-nek. A németek őt tartják a telefon feltalálójának.

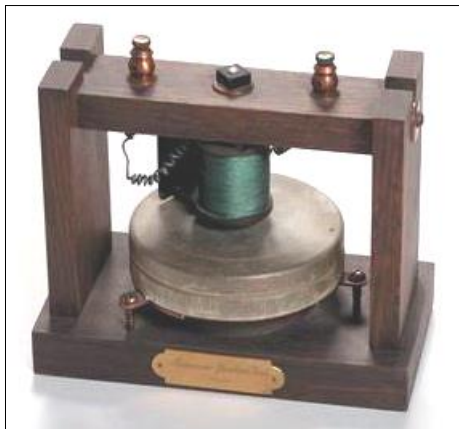

¹ Bourseul, Charles (1829-1912): francia távírársz-műszerész, magas szakmai tudással rendelkező telegráf szakember. Tudását elismerték, később magas beosztásba került.

² Meucci, Antonio Santi Giuseppe (1808-1889): olasz feltaláló, a telefon feltalálója.

³ Reis, Johann Philipp (1834–1874): autodidakta német fizikus és feltaláló.

1872-ben Bell⁴ Bostonban az egyetemen tanárkodott, saját laboratóriumában dolgozott, ismerte Meucci és Reis készülékeit és ezek mintájára elkészítette saját készülékét. 1874-ben Boston és Cambridge között, három kilométer hosszú vezetéken végezte az első kísérletet. Bejegyeztette találmányát, s 1875-ben megkapta a szabadalmat. Később, a készüléken át nemcsak a beszélő hangját, sőt hangja minden árnyalatát lehetett hallani s érteni, hanem éneket, zenehangszerek által játszott dalokat, sőt mi több, még a tetszésnyilatkozatokat s nevetést is meg lehetett különböztetni.⁵

1860-ban Meucci által feltalált telefon mintájára elkészített, Bell féle első telefon⁶ mágneses elven működött. Egy tölgyfalapon kialakított üregre marhahólyagból készült membránt feszítettek. A membránt a fölötte elhelyezkedő tekercs horgonya mozgatta. Az eszközt mikrofónként és hallgatóként is alkalmazták, tápfeszültséget nem igényelt. Hatótávolsága csupán néhány km volt.

1876-ban Bell elkészítette az első, gyakorlatban is bevált telefont.⁷ A Bell-féle telefon mágneses elven működött. Mikrofónként és hallgatóként is ugyanazt az eszközt – a mai hallgató őst – használták. A philadelphiai világkiállításon bemutatott telefont csupán néhány km távolságot lehetett áthidalni. Egy 140 mm hosszú, sárgarézből készült hengeres nyél foglalja magába a mágnespatkót, melynek pólusaihoz lágyvas saruk csatlakoznak. Ezeken helyezkednek el a tekercsek, előttük a membrán található. Tápfeszültséget nem igényelt.

A kézi beszélőben elhelyezett mikrofón a beszédet villamos jelekké alakítja, ezek készülékeket összekötő vezetéken tovaterjednek, majd egy hallgató – a kézi beszélő másik tartozéka – az eredetivel azonos beszédhangokká alakítja vissza. Ez a későbbi telefon – az Edison⁸-féle szén mikrofónnal, jelzőcsengővel, induktorral kiegészítve – mint Bell telefon terjedt el az egész világban.

⁴ Bell, Alexander Graham (1847-1922): A bostoni egyetem professzoraként hangfiziológiát tanított, az első, aki a telefontalálattal gyakorlatilag kezdett foglalkozni, a telefon elterjesztője az egész világban.

⁵ Vasárnapi Ujság, (továbbiakban: VU), 1877. 50. sz.

⁶ A képen látható őst telefont a Standard Villamos Rt. készítette. Telefónia Múzeum, Budapest (továbbiakban: Telefónia Múzeum)

⁷ Fotó: Telefónia Múzeum

⁸ Edison, Thomas Alva (1847-1931): amerikai elektrotechnikus, üzletember, feltaláló.

A Bell féle teljes készülék⁹ falra szerelhető, részegységeit falpra szerelték. A baloldalon elhelyezett fadobozba szerelt Bell-telefon a mikrofon szerepét látja el. Nagyobb mágnespatkóval készült, mint a hallgatóként használható két felakasztott Bell-telefon. Itt a mágnespatkó egyúttal fogantyúként is szerepel. A jobboldali fadobozban az induktor, középen a kétharangos váltakozó áramú csengő található. Tápfeszültséget nem igényel.

A korabeli újság így ír a telefonról: *Uton utfélen halljuk most e nevet; vitatkoznak fölötte, fejtegetik s bonczolgatják; elítélik, majd ismét taglalgatják a gyakorlati hasznot, mely alkalmaztatásából várható, s sokan, a nélkül hogy látták volna, pálczáat törnek fölötte, nem nagy fontosságot tulajdonítanak neki s azt hiszik, hogyha majd szűnt az újság ingere, nem foglalkozik vele többé senki. S lehet, hogy igazuk lesz. Hisz hány fontos találmány, ha nem bizonyult azonnal gyakorlatinak, ejtetett el így, hogy később phoenix gyanánt új életre ébredjen; de a tudós, ki valamely eszmét felkarolt s azon csügg, feláldozva nappalát, éjjelét, dolgozó asztala előtt ülve fárad, találmányát folyton tökéletesíteni igyekszik, míg végre sikert is arat. Részünkről hiszszük is, hogy amaz aránylag csekély nehézségek, melyek a telefon gyakorlati alkalmazásának még eddig útját állották, eloszlatatván, még a távírón is tul fog tenni egykor.*

*A vármegyében az első magán-távbeszélőt 1876-ban alkalmazta Losonczon Grimm Lajos gőzmalmi igazgató, a mikor a losonczy gőzmalom városi irodáját összekötötte a gőzmalmi teleppel.*¹⁰ Városunkban, az akkori mezővárosban, majd nagyközségben nem volt olyan hely ahol a magán-távbeszélőt alkalmazhatták volna. *A nagy- és gyáripar igen csekély s ezt leginkább Sebastiani és Fejér fűrészgárára, a községi villamostelep, Rózsa és Schönfeld és Képes János két gőzmalma, Hoffmann Vilmos, Jónás Emil és Fejér Lipót három gőztéglagyára és három kisebb tégláégitő képviselik.*¹¹

Az olasz Menucci által 1860-ban feltalált telefon – amely Bell és Edison közreműködésével elterjedt a világban – 1877-ben jelent meg hazánkban. Távolsági telefonbeszélgetés is először ekkor hangzott el. A soproni Széchenyi gimnázium igazgatója, felhasználva a Sopron-Pinnye közötti vasút melletti távíró vonalat, a gimnáziumban és a pinnyi iskolában felszerelt telefonkészülékek között távolsági beszélgetést folytatott. Ezt a soproni Széchenyi gimnázium falán emléktábla örökíti meg. Ugyanekkor telefonkészülék bemutatókat is tartottak hazánkban. [...] *Az első bemutató Budapesten 1877 november 28-án volt a posta távírda palotájában [...] A bemutatón 4 telefon szerepel [...] Székesfehérváron december elején volt a bemutató [...]*¹² Készülékeket vásárolni is lehetett, rövid vezetéket adtak hozzá.

Eleinte csupán két közeli hely – üzlethelyiségek vagy irodai szobák stb. – között lehetett beszélgetést folytatni. A távbeszélő központ szükségességének felismerése és az ún. *multiplex* kapcsolószerények megépítése Puskás Tivadar¹³ nevéhez fűződik. Edison munkatársaként fontos szerepe volt az első távbeszélő központ létrehozásában. (Azonban nagy találmánya az 1893-ban alapított pesti telefonhírmondó volt.) *Edison megemlékezik Puskás Tivadról, s önként kinyilatkoztatja, hogy ő volt a világon a legelső ember, a ki a telefonközpont gondolatát adta.*¹⁴ Ő a két készüléket összekötő vezetéket elvágta, és közéjük iktatta a központot. Ettől kezdve a készülékeket nem egymással, hanem egy központtal kötötték össze, az egy-egy városban, körzetben lévő készülékek vezetékeit egy központi helyre vezették, és ott a kezelők feladata volt, hogy a beszélgetés idejére kapcsolatot teremtsenek. Puskás Tivadar zseniális ötlete a telefon használhatóságát kiterjesztette, s ezzel elterjedését is meggyorsította.

Az első központokban a kezelők *keresztlemezes váltóval* – Puskás Tivadar még központi csatlónak nevezte ezt az eszközt – hozták létre a beszéd-kapcsolatot. Az előfizetők készülékétől jövő egy szálból álló pamutszigetelésű vashuzalokat egy villámhárítón keresztül a keresztlemezes

⁹ A képen látható készüléket 1877-ben Teirich és Leopolder készítette. Telefónia Múzeum.

¹⁰ Borovszky Samu: Nógrád vármegye. (továbbiakban: Borovszky) Budapest, 1988. 236. o. Dr. Borovszky Samu (1860–1912): történész, helytörténész, az [MTA](#) levelező tagja, irattárnoka és irodaigazgatója.

¹¹ Borovszky, 715. o.

¹² Technikatörténeti szemle, 2005. 06. 225., 226., 228. o.

¹³ Puskás Tivadar (1844-1893): mérnök, Ő vetette föl először két telefonkészülék közé egy központi csatló beiktatását, közreműködött az első budapesti telefonközpont létrehozásában, a telefonhírmondó feltalálója. Puskás Ferencz bátyja.

¹⁴ Huszadik Század (továbbiakban: HSZ) Budapest, 1908. május

váltó elektromosan elszigetelt 100 függőleges lemezére kötötték be. A 64 vízszintes lemez szolgált az előfizetők közötti fémes kapcsolat létrehozására a furatokkal ellátott függőleges és vízszintes lemezek metszési pontjába bedugott fémdugó segítségével. Az előfizetők hívását – nyugalmi állapotából kimozduló – egy-egy *anunciátoron*¹⁵ észlelték a kezelők. Az első *váltót* Puskás Tivadar tervei szerint 1877-ben Bostonban helyezték üzembe.

A nagy magyar feltaláló Puskás Tivadar – Edison európai képviselőjeként – rendezte be az első párizsi telefonközpontot. Az első Belgiumban készült¹⁶ budapesti telefonközpont¹⁷ – szintén az ő közreműködésével – a mai József Attila utcában 1881. május elsején kezdte meg működését, 25 előfizetővel, akik évi 180 forintot fizettek. Magyarország ekkor még megelőzte Ausztriát, mivel Bécsben az első telefonközpont csak később, 1881. június 3-án nyílt meg. Hazánk ebben az időben a vezetékes hírközlés élvonalához tartozott! Az előfizetők számának növekedésével a központi csatló oly mértékben növekedett, hogy kezelése szinte lehetetlenné vált. Ezért olyan rendszert dolgoztak ki, amelyben a készülékek vezetékei egy-egy kapcsolóhüvelyben végződtek, és ezeket kapcsoláskor hajlékony zsinórral kötötték össze.

Az 1882. február 1-jén kiadott A BUDAPESTI TELEFON-HÁLÓZAT ELŐFIZETŐINEK NÉVSORA¹⁸ telefonszámokat még nem tartalmaz, tehát abban az időben a telefonállomások nem voltak számmal megjelölve. A hívást jelző esőlemez alatti lapocskákra papírt ragasztottak, és arra írták fel az előfizetők nevét. A telefonközpontot állva kezelőknek nem kis gondot jelentett megjegyezni, hogy egyik-másik keresett állomás melyik sáv melyik oszlopában található. Az előfizetői névsorban olvashatjuk Puskás Tivadar öccse Ferencz nevét és lakcímét.

¹⁵ Kisméretű elektromágnes, ami látható volt belőle az egy esőlemez.

¹⁶ Tanulmányok Budapest múltjából. Budapesti Történeti Múzeum. 1971. 319. o.

¹⁷ Fotó: Telefónia Múzeum

¹⁸ Fotó: Zalán Attila. A szerző ezúton köszöni meg a segítséget.

Budapest, 1882, február 1-én.

[illegible]

Puskás Ferencz¹⁹ alapította Budapesten az első hazai telefontársaságot. 1887-ben, amikor az állam tulajdonába került, már tíz városban működött telefonhálózat, s felmerült a Budapest-Bécs közötti vonal kiépítésének gondolata is. 1889-től kezdtek el az összekötő távolsági (interurbán) vonalak kiépítését. A helyközi távbeszélő vezetékeket kezdetben nem a vasútvonalak mentén építették ki, hanem a közutak mellett, mivel a vasútvonal mellett már meglévő távíró vezetékek zavarták volna a távbeszélő vezetékeket. A legelső állam, amely helyközi távbeszélő vonalat vasút mellé helyezett el, Magyarország volt. 1889-ben a Budapest – Pozsony – Bécs közötti vasútvonal mellett, a távíró vonallal ellenkező oldalon épült meg a távbeszélő vonal 3 mm-es szilíciumbronz vezetékkel.

A táviró zavartatás megszüntetése, az *indukciómentesítés*, az áramkörök csavarmenetes, vezeték és helycserés keresztezései építése magyar *postamérnökök* találmánya volt.

A Monarchia két fővárosát már 1890-ben három kettős vezeték kötötte össze. A forgalom olyan élénk volt, hogy 1893-ban még egy vonalat építettek ki.

A világban és az országban a telefon, a távbeszélő folyamatosan terjedt. A távközlés újdonságainak figyelemmel kísérése és kipróbálása, a készülékek bevizsgálása céljából *1891-ben, Anglia után a világon másodikként, létrehozták a Posta Kísérleti Állomást, amely fejlesztési és kutatási háttérrel biztosított.*²⁰

Városunk közönségéből sokan felismerték a távbeszélés jelentőségét. Természetesen a korabeli újság is jelentkezik a témával. 1895. április 14-én Wagner István tollából újságcikk jelenik meg: *Telefont a székvárosnak [...] A villany munka ismeretes távirni vele már unalmas valami, hisz itt a telefon, ennek a sokkal célszerűbb távbeszélő készüléknek kell átengedni a tért. [...] A vármegyék székhelyeinek s a nagyobb városoknak okvetlen össze kell kötnie lenni a székesfővárossal nem táviró hanem igenis távbeszélő által. ... A távirda oszlopok megvannak, s ha a távirda is megmarad, ugy csak a sodronyokat kell*

¹⁹ Ditrói Puskás Ferencz (1848–1884): magyar hadmérnök, az első budapesti telefonközpont megépítője és első igazgatója, Puskás Tivadar öccse.

²⁰ Magyarország a XX. században IV. Szekszárd, 1996-2000.

szaporítani s a telefon-gépeket beszerezni, ami tetemes költségbe nem kerül s ezzel a célszerűség és hasznosság elérésével haladunk is a korról.²¹ Érdekessége a két megyét is érintő újságcikknek, hogy soraiban már ott van az – akkor még idegen – telefon szó helyett a távbeszélő!

Az első kétvezetékes rendszerű központ 1896-ban épült Temesváron 660 előfizetővel, ezt követte Budapesten a Szerecsen utcai 3000-es kapacitású központ 1897-ben.²² A posta által megváltható telefonhálózat városunkban ekkor még nem volt. [...] A távbeszélő minél szélesebb alapokon a közigazgatás szolgáltatában meghonosítandó – jelenti ki 1901. május 26-án Nógrád vármegye alispánja. Magántávbeszélő sincs, csak a távíró működik: a járási székhelyek után egyre több település érhető el közvetlenül távíróval.

Az országban két végállomás között (mágán) távbeszélő hálózat a 19. század végén is épült. Hivatalos nyilatkozat megszerzése céljából kérvényt kellett benyújtani a M. kir. Államépítészeti Hivatalnak, melyhez a távbeszélő irány tervezetének vázlatrajzát M=1:75000 méretarányban kellett csatolni. A vázlatrajzon a tervezett távbeszélő irányát, a magántulajdon határát, a magánutat, a felállítandó állomások helyét, a távbeszélő vonal hosszát fel kellett tüntetni. Kataszteri vázlatrajzot, az érintett községi közút, állami távíró vonal, állami távírda épület megjelölésével csatolni kellett. Továbbá be kellett szerezni az érintett település arra vonatkozó nyilatkozatát is, hogy a távbeszélő hálózat felállítása ellen kifogása nincsen. Az államépítészeti hivaltaltól beszerzett vázlatrajzokra is rávezetett hivatalos nyilatkozatot, s a település nyilatkozatát az illetékes posta- és távírda igazgatóságához kellett benyújtani, amely a maga véleménye kíséretében felterjesztette az összes okmányt a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrhoz, kinek leérkező engedélyokirata alapján azután az építés foganatosítható volt. Szükséges volt a költségvetés elkészítése is.

Abban az esetben, ha a városban valaki két, 1 km távolságra eső ingatlana között távbeszélő összeköttetést kívánt volna létesíteni, akkor a felsorolt dokumentáción kívül az alábbi költségekkel kellett volna számolnia. Egy indukciós áramú fali telefon-készülék, hangosan beszélő szén mikrofonnal, indukciós kettős csengővel, indukciós tekerccsel, 3 mágneses induktorral, önműködő kikapcsolóval, a készülékre szerelt villámvédővel, hallgatóval, zsinórral, minden fém alkatrész, fényezett diófaszekrénybe szerelve. Két teljesen felszerelt telep, 2-2 leclanché elemmel, szekrényben 88 frt. Egy mozgó-állomás (bordoítható telefon-készülék) mely útközben bárhol bekapcsolható, teljes felszereléssel 50 frt. Egy földvezeték, tiszta vörösréz-lemezről, vörösréz-sodrony összekötéssel 2 frt 10 kr. Egy villámhárító az épületeken kívül, palára vagy fára szerelve, pléhdobozban, vastartókkal 2 frt 30 kr. 30 m elszigetelő sodrony belső vezeték 1 frt 20 kr. 40 db tartóhoz szükséges vas 1 frt 60 kr. 40 db porcelán elszigetelő 6 frt. 2x1 km ónozott és edzett öntött acélsodrony 18 frt. Apróbb kellékek és elszigetelő anyagok 10 frt. Fél kilométer tartalék-sodrony a szabad vezetéknél előforduló szakadások javítására 4 frt 50 kr. 20 db telefonoszlop termelési bére 3 frt 20 kr. 20 db oszlop felállításához, a gödrök kiadásához, a porcelán szigetelők elhelyezéséhez, a vezetékek elkészítéséhez 3 frt 40 kr. 20 db telefonoszlop szállítására, széthordására (a megfelelő helyekre), továbbá a felszerelési tárgyak vasúti stb. szállítási költségeire 90 kr. 20 db II. osztályú rúdfa tőára az erdőtermény árszabály 37. tétele szerint (I távolsági osztály) 3 frt 40 kr. A felsorolt összes berendezési tárgy Budapest VII., Munkás-utca 12-14. szám alatt, az Egyesült villamosági részvénytársaságtól beszerezhető volt. A cégtől kérhető volt a felállításhoz értő egyén (felszerelő) kiküldése, de mellőzés esetén ennek költsége megtakarítható volt.²³

Sorra épültek a városokat összekötő távolsági vonalak. Mind több magyarországi nagyváros kapcsolódott be a távbeszélő forgalomba, adta hírül a korabeli újság: 1893-ban létesült a Budapest-szeged-temesvár-aradi összeköttetés e városok bevonásával, míg az 1894-ben épült Budapest-székesfehérvári, győr-soproni és szeged-szabadkai berendezések segítségével Székesfehérvár, Sopron és Szabadka kapcsolattak be az országos távbeszélő hálózatba. 1894-ben Kecskemét is a Budapest-temesvári összeköttetésbe kapcsolattott be. Mindezen berendezések a vasút mellett épültek, minek megvan az a rendkívüli előnye, hogy a

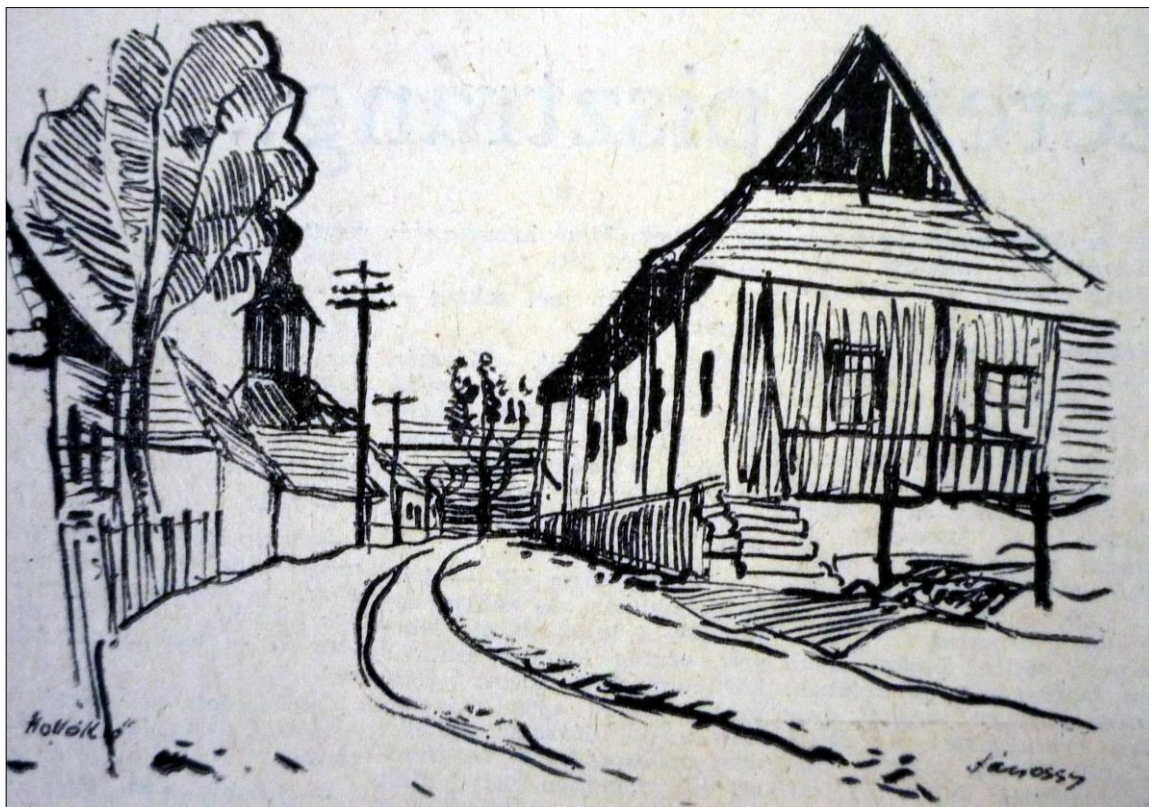
²¹ Nógrádi Lapok és Honti Híradó (továbbiakban NLHH), 1895. 15. sz.

²² Telefónia Múzeum.

²³ Erdészeti Lapok (továbbiakban EL), 1898. 8. sz.

*vonalak felügyelete könnyebb, esetleges zavarokat pedig gyorsan el lehet hárítani, holott a külföldi államok közútmenti berendezéseinél, különösen télen, a zavarok megszüntetésére sokszor napokra van szükség.*²⁴

*A Palócföld kis falvaiban az elektromos hálózattal együtt építették ki a távbeszélő rendszerét, legkorábban Bánfalván, 1895-ben szolgált meg a telefon. A falvak zömében a huszadik század tízes éveiben építették ki a távbeszélővonalakat, Hollókőn meglehetősen későn, csak 1951-ben, a postahivatal megnyitásával egy időben jelent meg a telefon.*²⁵ Jánossy Ferenc²⁶ Hollókő tusráján felismerhetők telefonoszlopok, rajtuk vezetékeket tartó szerkezettel.²⁷ Ma már a XXI. század második évtizedében – a műemlék épületek közelében – az eredeti földfeletti vezetékes telefonhálózat már nem található, helyette földalatti telefonkábel tervezése, építése történt.

1897. szeptember elsején adták át a Budapest-Berlin közötti telefonvonalat, amely a maga 900 km-es hosszával az akkori Európában a legelső volt. A század végén már 22 magyar városból lehetett telefonálni. Ekkor kezdték meg a vármegyei közigazgatás céljaira a vármegyei törvényhatósági távbeszélők kiépítését, valamint a városok körül fekvő községekkel való telefonérintkezésre a kisebb távbeszélő vonalak kiépítését. *Az állami távbeszélő a vármegyében 1898-ban Losonczon, majd utána Salgótarjánban nyílt meg.*²⁸

Városunk, az akkori nagyközség lakosainak gondolatában a távbeszélgetés lehetősége ott volt. Már 1897-ben egy újságíró felveti a telefon gondolatát: *B.-Gyarmatot az állam telefon által össze szándékozik kötni Budapesttel és így Béccsel is. Csupán 18-20 telefon előfizető szükséges a terv keresztül viteléhez, ami bízhatóan akadni is fog különösen kereskedő osztályunk körében, mely első sorban venné nagy hasznát az intézménynek. A terv megvalósításával Losoncz is könnyen birtokába juthatna a fővárossal való*

²⁴ VU, 1897. 7. sz.

²⁵ Postamúzeum, Hollókő, fali tabló.

²⁶ Jánossy Ferenc (1926-1983): festőművész.

²⁷ Vojtkó István: Balassagyarmat. Dokumentumok a város életéről. (Kézirat). 2. kötet. 1975. 144. o. Vojtkó István (1939–2004): helytörténész.

²⁸ Borovszky, 236. o.

*direkt összeköttetésnek.*²⁹ A közönségnek azonban még várni kellett a távbeszélgetés lehetőségére, főként pedig a Budapesttel történő összeköttetésre. Fővárosunkban azonban egyre szaporodtak a távbeszélő előfizetők, s a távbeszélő központ kezelői már nem tudták megjegyezni őket név szerint, ezért: 1900-tól a névvel való hívás helyett bevezették a telefonszám használatát.³⁰ A központos kisasszonyok már csak az 1899-es év végéig kapcsoltak név szerint.

1900. február 13-án nyílt meg a telefon Budapest és Fiume közt. A fiumei „Magyar Tengerpart” szerkesztősége intézte rajta az első szavakat, Hegedüs Sándor kereskedelmi minisztert üdvözölve, azt a reményt is kifejezte, hogy a vékony drótok nemcsak a kereskedelem emelésének, hanem a kölcsönös megértésnek is tényezőivé válnak. Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter ezt felelte: „Üdvözlétüket szívesen fogadtam s nagyon köszönöm. Teljes szívemből kívánok Fiumének jóliragozást.”³¹

1902-ben az országutak mellett meglévő távíró és távbeszélő vezetékes hálózat védelmére szükségessé vált a korábbi intézkedéseket megerősíteni. Ezt a kereskedelemügyi miniszter tette meg az útbiztosok szabályrendeletét két paragrafussal (17., 18. § kiegészítette:

17. § A vármegyei utkaparók kötelesek a törvényhatósági közutak mentén lévő állami vagy törvényhatósági, távírda és távbeszélő vonal állapotára kellően felügyelni és ha azt veszik észre:

a) hogy a távírda (távbeszélő) oszlop ferdén áll, vagy kidúló félben van, -vagy
b) hogy a távírda (távbeszélő) oszlop megerősítésére szolgáló támfal vagy buzalkötél helyéről elmozdult vagy megrongáltatott,

c) hogy a távírda (távbeszélő) oszlopon a húzott tartó vasak az oszloptól elváltak,
d) hogy egyik-másik vastartón a porcellán harangocskák egészben vagy részben eltört,
e) hogy a távírda (távbeszélő) oszlopon a buzalok az út mentén lévő fák galljaival érintkeznek, végül
f) hogy a távírda (távbeszélő) oszlopon a buzal a porcellán harangocskáról leesett, ezeket a hiányokat azok az utkaparók, a kik irthi tudnak, feljegyezni, mégpedig a távírda (távbeszélő) oszlopra festett azzal a számmal együtt, melyen vagy a mely mellett a hiány van: azok pedig, kik irthi nem tudnak a hiány minőségét és az illető oszlop számát emlékeztükben jól megjegyezni és az ily módon feljegyzett, illetve megjegyzett hiányt a feleltes utbiztosnak, a mikor a legközelebb utszakaszán megjelenik, bejelenteni.

Ha a törvényhatósági közutban végrehajtandó valamely munkának a távírda (távbeszélő) vezetéke utban áll, a vármegyei utkaparó köteles erről a munkának fogamatossítása előtt az illetékes törvényhatósági utbiztosnak jelentést tenni.³²

18. § A törvényhatósági utbiztos köteles a törvényhatósági közut mentén lévő távírda vagy távbeszélő vonalon észrevett hiányokat, hibákat és rendellenességeket az illető kerületi posta és távírda igazgatóságnál illetve a távírda és távbeszélő kezelőseknél azonnal bejelenteni. Köteles továbbá az alája rendelt törvényhatósági utkaparóknak kellően megmagyarázni, hogy a kezelése alatt álló utszakaszon lévő állami vagy törvényhatósági távírda vagy távbeszélő vonalak állapotának megfigyelésénél az utkaparói utasítás megfelelő szakaszának értelmében mire ügyeljenek.

A kezelésre bizott utszakasz bejárása alkalmával ellenőrizni tartozik, hogy a vármegyei utkaparók ebbeli kötelességüknek pontosan megfelelnek-e, egyben őket a távírda (távbeszélő) vonal állapotára vonatkozó előírt jelentés megtételére felhívni.

Az így vett értesítések rövid tartalmát köteles a törvényhatósági utbiztos az e célra szolgáló jelentésmintának megfelelő rovatába feljegyezni és a kitöltött jelentésmintát levélalakra összehajtva lepecsétetlenül a legközelebbi póstahivatal útján az illetékes posta és távírda igazgatóságnak, illetve távbeszélő kezelőseknak beküldeni.

Az ehhez a jelentéshez szükséges nyomtatványmintákkal a törvényhatósági utbiztosok a feleltes alispáni hatóság által látatnak el ennél fogva, ha nyomtatványkészletük fogyatékán van, a hiány pótlása végett oda kell fordulniok.

Függelék Nógrád vármegye törvényhatósági utkaparóinak szolgálati viszonyairól alkotott és a kereskedelemügyi m. kir. Miniszter ur által 14368-1896.sz. a. jóváhagyott szabályrendeletéhez.

²⁹ Nógrád-Honti Ellenzék (továbbiakban: NHE) 1897. 27. sz.

³⁰ Postamúzeum, Hollókő, fali tabló.

³¹ HSZ, 1900. június.

³² Nógrád-Honti Értesítő (továbbiakban NHÉ) 1902. 34. sz.

1903-ban nemcsak a fentiekben leírt fontos intézkedés kiegészítése történt meg, hanem: *A kereskedelemügyi miniszter közlése, hogy a táviratok feladására a postakürt, villám és magyar koronából kombinált víznyomású jelvényvel ellátott ürlapok fognak forgalomba hozatni.*³³

1903 végén azonban a távbeszélő már egészen közel került városunk közönségéhez az alispáni felhívás szerint: *Törvényhatóságunk területén, egy közhasználatu távbeszélő hálózat létesítése, régóta hangoztatott kívánsága vármegyénk közönségének. A közvetlen és gyors szóbeli érintkezésnek ily módon való elősegítése, közgazdasági, hivatali és társadalmi téren, rendkívüli nagy előnyök biztosítását jelenti, és manapság, midőn a törvényhatóságok jelentékeny része, máris létesített távbeszélő hálózatot, mi sem nélkülözhetjük ezt tovább, példájuk követése kötelességszerűen lép előtérbe, megkönnyebbíti ezt, hogy Losonc r.t város területe, az állami távbeszélő hálózatba már bevonatott, Salgótarján pedig, legközelebb bevonatni fog. Az elkészült tervszerint, Losoncra és Salgótarjánra kívül, egyelőre csupán a többi járások székhelyein Bgyarmaton, Nagy-Szécsényben, Szirákon, Gácsra és Rétságon létesítenék távbeszélő központ, s a járási székhelyeken lévő főszolgabírói, községi és körjegyzői hivatalok s a jelentkező magánosok, mint előfizetők csatoltatnának be, mindenütt a m.kir postahivatal helyiségében létesített távbeszélő központokba.*

A közhasználatu törvényhatósági távbeszélő hálózat első alapfeltétele, hogy a távbeszélő gépekkel felszerelt minden postahivatalhoz, legalább 3 előfizető legyen bekapcsolva, a kik közül 2 a rendes, egy pedig a kedvezményes előfizetési díjnak lefizetésére, s ezen kívül az alább részletezett hozzájárulásoknak viselésére magát három egymásután következő év tartalmára kötelezi.

Előfizetési díj:

- 1. A járás területére, a hatóságok részéről évi 30 korona, magánosok részéről évi 60 korona, a nyilvános jellegű állomások után évi 90 korona.*
- 2. A vármegye területére, hatóságok részéről évi 90 korona, magánosok részéről évi 120 korona, a nyilvános jellegű állomások után évi 150 korona.*
- 3. A városi távbeszélő hálózatokkal: a hatóságok részére évi 114 kor, magánosok részére évi 144 k., nyilvános jellegű állomások után évi 174 kor.*

Ezen kívül viselni tartozik minden előfizető a távbeszélő huzal bevezetésével felmerülő költségeket, az erre nézve megállapított igen mérsékelt egységarak szerint, továbbá fizetni köteles minden távbeszélő készülék után egyszerismindenkorra 60 kora. s a bevezető huzal fenntartásáért, a huzalhossz minden megkezdett 100 métere után évi 60 fillér átalányt.

A község külterületén lakó előfizetőknek vezetékeit, az illető maga köteles megépíttetni, kívánságára azonban azt is az állam építi ki, az előfizető költségén.

Ezek előrebocsátása után hazafias üdvözléssel hívom fel mindazokat, kik vármegyei távbeszélő hálózatunk létesítését mint előfizetők támogatni hajlandók, szíveskednének ebbeli elhatározásukat folyó évi szeptember hó 25-iké napjáig, járási főszolgabírói hivataloknál rövid uton bejelenteni, hogy az őszi közgyűlés elé terjesztendő utalást tehessek a jelentkezett előfizetők számára is.

*Végül megjegyzem, hogy előfizetési jelentkezéseket elfogadok a távbeszélő vezetékek mentén fekvő, postahivatallal bíró Szűgy, Mohora, Nándor, Berczel, Vanyarcz és Karancsság községeiből is, mert 3 előfizetőnek egy községből való jelentkezése esetén, az illető községben távbeszélő központot létesítenék. Bgyarmat 1903 szept.5. Nagy Mihály alispán.*³⁴

1903. év elején viszont már bizonyos költségekről is határoztak az előjárók: *A telefon hálózat B.-gyarmat - Rétság, Bgyarmat - Szirák, Szécsény - Pálfalva s Losonc, Gács iránnyal lesz létesítendő, mely alapon 36.500 kor. terbeli a vármegyét, e célra a milleniumi alapra való utalással 80.000 kor. folyósított.*³⁵

A határozatot igen rövid időn belül továbbította a kereskedelemügyi m.kir. miniszter úrhoz a rendes közgyűlés: szükségesnek tartja egyelőre a vármegyei székhelyet a járási székhelyekkel összekötő törvényhatósági közhasználatu távbeszélőhálózatot, s ennek mielőbbi létesítése iránt a kereskedelemügyi m.kir. miniszter úrhoz feliratot intézni rendel oly értelemben, hogy a tervezett távbeszélő hálózatnak kiépítése, mindenekelőtt Bgyarmat- és

³³ NLHH, 1903. 40. sz.

³⁴ Nógrád vármegye Hivatalos Lapja (továbbiakban: NHL) 1903. 30. sz.

³⁵ NLHH, 1903. 19. sz.

Rétság, B.gyarmat- és Pálfalva, B.gyarmat- és Szirák, Losonc és Gács közti összekötő új vonalakat ugyyszintén a megfelelő áramkörök biztosítását foglalja magában.

Ezzel kapcsolatosan kimondja a vármegye közönsége, hogy a távbeszélőhálózat megnyitától kezdődő 3 egymásután következő és tartalmára, kötelezi magát mindama kötelezettségek teljesítése, melyek az előfizetési díjak, előfizetők részéről való hozzájárulások, fenntartási és felügyeleti költségek viselése czimén a közhasználatu th. távbeszélőhálózat létesítésének első alapfeltételét képezik.

Az ekként létesíteni tervezett a m. kir posta és távirdaigazgatóság által szerkesztett költségvetés szerint hozzávetőleg 88.500 koronába kerülő távbeszélőhálózat kiépítés költségeihez a vármegye közönsége, milleneumi alapjának jelentkező fölöslegéből 36.500 korona erejéig terjedő hozzájárulást ajánl fel, illetőleg biztosít, mely hozzájárulás a hálózat létesítésének tényleges költségeihez arányosan terhelné a vármegyét. Fajnor főjegyző³⁶

Nem szerepel sem a tervezetben, sem a költségek biztosításánál az, hogy városunk távbeszélő összeköttetésbe kerülne Budapesttel, az ország fővárosával. 1904 közepén megjött a városba a megyei telefonhálózat kiépítés engedélye, amely szerint: *A miniszter a vármegyéhez intézett leiratában a vármegyei telephon-hálózatnak kiépítését engedélyezte. A kiépítés a jövő év kezdetén már megtörténik.*³⁷ 1905 őszén Nógrád vármegye alispánja meglelégedéssel jelentette a vármegyei közgyűlésen: *A vármegyei telephonhálózat létesítése most már kiviteli stádiumban van úgy hogya [sic!] járási helyeknek balassagyarmati központtal való telephon összeköttetése még a jövő hó nap folyamán megvalósul.*³⁸

1905 őszén a korabeli újságok élénk érdeklődéssel kísérték a távbeszélő sorsát, s máris reklámozták a távbeszélőt és a telefonkönyvet a közönségnek: *Telefon Bgyarmaton. Hogy manapság nincs távolság, vagy legalábbis igen kisebbedik, városunk nemsokára tapasztalni fogja. Ugyanis erősen épül a telefonhálózat, melynek segítségével mind megyei központ közelebb hozzuk magunkhoz a falvakat, gyorsítjuk a közigazgatást, de közelebb jutunk más nagyobb központokhoz is, a hol érdekeink gyors lebonyolításában igen sok időt s mivel az idő pénz – pénzt is megtakaríthatunk. A telefon nemcsak közigazgatási, hanem állami és magánczélokra is fel lesz használható, azért a városban sietnek az egyes lakásokba is bevezetni. Természetes, hogy idővel minél nagyobb lesz a forgalom, annál kisebbek lesznek a díjtételek is.*³⁹

A távbeszélő használatára tanítani kellett az embereket, s az újság ezt tette: *az érdeklődőknek figyelmébe ajánljuk Salamon Istvánnak, a kereskedelmi minisztériumba beosztott posta- és távíró-főtisztnek, a közhasználatra szánt állami telefonokról Telefonkönyv czímmel közrebocsátott tartalmas művét, mely szakszerű utmutatással szolgál mindarra, amit tudni és követni kell annak, aki az állami telefonhoz előfizetőként csatlakozik, avagy a telefont valamelyik nyilvános állomásról kívánja használni.*⁴⁰

Évekkel később már többet tudtak az emberek: *A távbeszélő készülendő jegyzékére a balassagyarmati általános ipartestület azt a javaslatot nyújtotta be a beszercebányai kamarának, hogy az a vármegyék, és ezen belül a községek betűrendes sora szerint készüljön, mert ez így áttekinthetőbb, mint az előfizetők névsora szerint.*⁴¹

³⁶ NHL, 1904. 20. sz.

³⁷ NLHH, 1904. 29. sz.

³⁸ NLHH, 1905. 40. sz.

³⁹ NLHH, 1905. 43. sz.

⁴⁰ NLHH, 1905. 40. sz.

⁴¹ Nógrád Hírlap (továbbiakban: NH), 1913. 8. sz.